

ЗАКОНОМІРНОСТІ КУЛЬТУРНО-ЕТНІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Тетяна Олійник

Кандидат філологічних наук, доцент, докторант,
Інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(УКРАЇНА), 01601, Україна, вул. Володимирська, 60, e-mail: astra-ol@yandex.ru

UDC: 413.13(43)

ABSTRACT

Oliynyk T. *Patterns of cultural-ethnic concept of translation.*

Patterns of cultural-ethnic concept of translation are considered in the article. It is proved that translation is believed to be an important means of intercultural contacts since it helps to get acquainted with foreign culture facts. Phenomena with extra-linguistic interpretation, related to background knowledge are studied. The possibility and necessity of cultural approach to translation is proved. Cultural patterns in speech structuring reality in two cultures are found. Linguistic-cultural possibilities of the different language groups are studied. The influence of culture on translation is investigated.

Keywords: linguistic-cultural features, translation, frame, peculiarity, culture.

Олейник Т. *Закономерности культурно-этнической концепции перевода.*

В статье рассмотрены закономерности культурно-этнической концепции перевода. Доказано, что перевод выступает важным средством межкультурных контактов, поскольку способствует знакомству с фактами чужой культуры. Исследованы явления, которые имеют внеязыковую интерпретацию и связаны с фоновыми знаниями. Обоснованы возможности и необходимости культурологического подхода к переводу. Выявлено культуральные закономерности в языковом структурировании действительности двух культур. Изучены лингвокультурные возможности различных языков. Исследовано влияние культуры на перевод.

Ключевые слова: лингвокультурные особенности, перевод, фрейм, признак, культура.

У статті розглянуто закономірності культурно-етнічної концепції перекладу. Доведено, що переклад є важливим засобом міжкультурних контактів, оскільки допомагає знайомитися з фактами чужої культури. Досліджено явища, які мають позамовну інтерпретацію і пов'язані з фоновими знаннями. Вивчено вплив культури на переклад.

Ключові слова: лінгвокультурні особливості, переклад, фрейм, ознака, культура.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Переклад є важливим засобом міжкультурних контактів, оскільки він допомагає знайомитися з фактами чужої культури. При цьому увиразнюється роль мови, що виступає як засіб передачі бачення світу представниками іншої культури [3, с. 71]. Це світобачення в культурологічному сенсі є унікальним [9, с. 121], а його передача засобами чужої мови (у тому числі при перекладі) часто видається складним завданням. Тому про переклад слід говорити як про процес «нескінченної приблизності» [20, с. 48] або «нескінченної відносності» [21, с. 105], оскільки немає однозначної відповідності між тим, як різні мови у змісті своїх одиниць і структур відображають ознаки реальної дійсності, тим більше, коли йдеться про специфічні елементи культури.

Метою нашої статті є визначення закономірностей культурно-етнічної концепції перекладу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Специфічні елементи культури часто є тим, що в перекладацьких термінах може бути визначене як неперекладне, наприклад, *to shylock*, *Halloween*, *Kleenex*, *Vicks* та ін. Існує думка, що переклад неперекладного, при всій його парадоксальності, стає носієм інформації високої цінності [8, с. 15]. Ця інформація передається не безпосередньо, тобто не шляхом прямого знайомства з чужою культурою, а опосередковано – через мову, через тексти.

Сприймаючи отриману інформацію, реципієнт вступає в певні відношення до тексту, які називають прагматичними. Ці відношення можуть мати інтелектуальний характер, коли текст служить для реципієнта джерелом відомостей про певні факти та події. Інформація, яка міститься в тексті, здатна викликати певну емоційну реакцію реципієнта, спонукати до якихось дій. Здатність тексту виробляти такий комунікативний ефект, викликати у реципієнта прагматичне ставлення до повідомлення, тобто здійснювати прагматичний вплив на одержувача інформації, становить прагматичний потенціал тексту.

Здійснення прагматичного впливу на одержувача інформації складає найважливішу частину будь-якої комунікації, в тому числі міжмовної. Встановлення необхідного прагматичного ставлення реципієнта перекладу до повідомлення значною мірою залежить від вибору перекладачем мовних засобів у процесі створення тексту перекладу [4, с. 209-210].

При розгляді художнього тексту ця проблема ще більш ускладнюється, оскільки до культуральних можуть приєднуватися суто текстові особливості. Художній текст є своєрідним явищем з погляду культури, оскільки він описує дійсність, яка є особливою відносно реальної (вона створюється автором тексту). За словами О. В. Александрової, письмовий текст – це оброблений автором словесний твір з метою оптимального впливу на читача [1, с. 185]. Проте, між цими світами (реальним і вигаданим) може спостерігатися аналогія. Світ художнього тексту має бути схожим на дійсність, в якій мислить себе реципієнт, інакше світ художнього тексту виявиться для нього недоступним.

Для полегшення проникнення у «текстовий» світ реципієнту надаються певні ключі – маркери, які дають змогу віднести текстовий світ до певної культури. Як підказки можуть використовуватися явні посилання на певні моделі культури або ж імпліцитні вказівки на дії, вчинки, специфічні риси, які зазвичай асоціюються з моделями тієї чи іншої культури. Наприклад, власні імена є елементами культури, і навіть найгарячіші шанувальники буквального перекладу не передають прізвище *Smith* як «Коваль». Власне ім'я *Smith*, що використовується в художньому тексті, вказує на англomовнокультурний текстовий світ. Такі експліцитні або імпліцитні вказівки виступають культурними маркерами.

Культурні маркери тексту можна визначити як культуральні кванти (термін походить з теорії квантування мовної та глобальної картин світу [9, с.77]). Подібно до квантів у фізиці, які є дрібними одиницями передачі світлової енергії, культурні кванти слугують одиницями передачі культурного досвіду. Так само, як у квантовій теорії фізики, світлова енергія передається не безперервно, а спорадично, так і знайомство з чужою культурою можна представити не як безперервний, а як порційний процес: знайомство з елементами культурного фонду відбувається в міру того, як людина зустрічається з ними. Елементи одного культурного фонду, відсутні в іншому культурному фонді (тобто в культурі іншого народу) і які не мають апроксимальних відповідностей, виступають культурними реаліями, які можна назвати своєрідними культуральними піками (термін «культуральні піки» створений за аналогією з терміном «інформативні піки» [10, с. 68]), концентровано представляють культурний досвід соціуму.

Як зазначає Ч. Норд, можливі три типи відношень між текстовим світом і реальним світом читача: а) текстовий світ маркується як такий, що належить до культурного соціуму реципієнта, б) текстовий світ маркується як такий, що належить до культурного соціуму, відмінного від того, до якого належить реципієнт, в) текстовий світ узагалі не маркований, він є, так би мовити, культурно нейтральним [19].

Своєрідність перекладного художнього тексту полягає в тому, що по-перше, він завжди відноситься до типу б), тобто світ, створений в цьому тексті, має маркери, що вказу-

ють на його приналежність до культури, іншої, ніж та, до якої належить реципієнт (якщо не брати до уваги рідкісних випадків, коли текст оповідає про культуру мови перекладу). При цьому опис з позиції іншокультурного джерела також характеризується своєрідністю. По-друге, ці культурні маркери, що вказують на певні елементи культурного фонду, є спеціально створеними, вигаданими в тому сенсі, що вони є не документальним відображенням реальних ознак, а таким їх описом, який існує завдяки уяві автора тексту. Однак це не виключає відповідності вигаданих маркерів реальним. Таким чином, елементи культурного фонду перекладного художнього тексту отримують ніби подвійне переломлення: по-перше, за твердженням Гончарової Є. А., через призму авторського опису, тобто через авторську концепцію дійсності [2, с. 21], і по-друге, через переклад, який прагне донести особливості культурного досвіду до сприйняття реципієнта перекладу.

Якщо текстовий світ тексту перекладу належить до культури, невідомої читачеві, то між ним і цим світом встановлюється культуральна дистанційність: читач сприймає інформацію про текстовий світ і виявляється не в змозі встановити безпосередній зв'язок зі своїм власним досвідом. У цьому випадку відношення між текстовим світом і реальним світом читача ґрунтуються на порівнянні, наприклад, такого характеру: «текстовий світ досить схожий на мій світ (або: досить відрізняється від мого світу)». Як зазначає Ю. Найда, навіть значна відмінність текстового світу від реального світу сприймається реципієнтом перекладу як закономірне явище, тому що всі люди усвідомлюють, що інші народи можуть мати інший спосіб життя, іншу культуру, особливості якої представлені в тексті як культурні маркери [14, р. 168].

Коли ми говоримо про елементи культури в їх зв'язку з проблемами перекладу, то найчастіше маємо на увазі галузь екстралінгвістичних понять, різних явищ або подій, які наявні в тій чи іншій лінгвокультурній спільноті. Але й сама мова може мати «культурно зумовлені одиниці», які виступають маркерами культури.

Мовні культурно зумовлені явища спостерігаються на різних рівнях мовної системи. Серед них називають деякі граматичні категорії, що існують лише в одній мові; певні метафори та ідіоми; вокативні форми (*tu / vous* у французькій, *you* в англійській мовах) [12, с. 210], тобто сюди можуть бути включені форми, які протиставляються в соціальному плані.

Автор як представник вихідної культури, «розставляє» у всьому тексті маркери, які виконують роль «ключів», що допомагають реципієнту проникнути в текстовий світ та ідентифікувати культуру. Автор може розставляти маркери «несвідомо», тобто не маючи на меті наповнити текст певною кількістю культурних елементів, які дають змогу реципієнту розпізнати культуру. Це відбувається тому, що автор описує культуру, перебуваючи «всередині» неї. Іншомовний і іншокультурний реципієнт спостерігає текстовий світ і культуру, яку цей текст представляє, «ззовні». Спостереження за будь-якою системою (а культура може бути визначена як система цінностей, поглядів, норм поведінки та інтелектуального розвитку того чи того етнічного суспільства) зсередини або ззовні веде до відмінностей у характері оцінок цієї системи. При спостереженні зсередини від сприйняття людини можуть вислизати деякі суттєві моменти або ж вони можуть оцінюватися не так, якби система спостерігалася ззовні. «Велике бачиться на відстані» – ось принцип, що дає змогу найбільш чітко представити як окремі елементи, так і всю систему в цілому. Реципієнтові тексту перекладу надається роль такого стороннього спостерігача, який може сприймати ззовні ту частину системи чужої культури, яка представлена в текстовому світі письменника. Звідси впливає множинність поглядів [11] на описуваний світ. По-перше, це погляд автора, найбільш «чистий», незайманий впливом іншої культури. По-друге, погляд перекладача, який виступає посередником між двома культурами – вихідною і цільовою – і враховує лінгвістичні та когнітивні знання реципієнтів перекладу, що відображають особливості їхньої культури [5, с. 213]. По-третє, погляд іншомовного та іншокультурного реципієнта, що оцінює культуру текстового світу з позицій людини, (в ідеальному випадку) гранично дистанційованої від культури автора. Для розуміння деяких явищ текстового світу реципієнтові доводиться користуватися системою своїх власних фреймів, які допомагають йому ідентифікувати описувані явища.

Часто знайомство з елементами культурного фонду відбувається опосередковано: по-перше, через (художній) текст, по-друге, через перекладний варіант цього тексту. Якщо йдеться про переклад, то ні автор оригіналу, ні читач тексту перекладу не в змозі перевірити, наскільки елементи культурного фонду, представлені в перекладі, відповідають ре-

альному стану речей, оскільки обидва вони знаходяться по різні сторони культурного бар'єра. У такому випадку вся відповідальність покладається на перекладача, який виступає експертом щодо обох культур – вихідної і цільової. Цю відповідальність перед автором і реципієнтом деякі дослідники називають терміном «лояльність» [18, с. 40]. Таким чином, лояльність – це двостороннє поняття. З одного боку, перекладач повинен зберегти авторські культурні маркери, а з іншого боку, допомогти реципієнтові ідентифікувати іншопольтурні маркери, часто адаптуючи їх, роблячи можливими для сприйняття реципієнтом. Тут знову виявляється квантова природа маркерів: вони не обриваються на читача суцільним потоком, а ніби фільтруються перекладачем, який може або залишити їх у тексті перекладу без змін, або дібрати такий фрейм, термінали якого були б заповнені елементами, що характеризуються концептуальною проксимальністю до елементів вихідної культури.

Іноді при адаптації іншопольтурних маркерів перекладач може розглянути явища і риси чужої культури крізь призму культурних цінностей своєї власної етнічної культури, виявляючи так званий «етноцентризм». Цей термін має два самостійних значення. По-перше, він позначає той загальний факт, що початковим пунктом сприйняття та оцінки чужих реалій є досвід власної культури. По-друге, «етноцентризм» може означати перевагу власної культури над усіма іншими. Це погляд відображає переконання, що «наше» є найкращим [6, с. 127].

Проблеми перекладу іншопольтурних маркерів найбільш повно представлено в культурно-етнічній концепції перекладу Ю. Найди і його послідовників.

Так, Ю. Найда цілком справедливо вказує, що, працюючи з мовою, необхідно визнавати її невід'ємний зв'язок із культурою. На його думку, немає таких мов, які сегментували б позамовний досвід ідентично. Це означає, що не може бути такої дослівної перекладацької відповідності, яка була б абсолютно точною у смисловому відношенні. Жоден переклад не може бути повним еквівалентом того, що висловлено вихідною мовою. Іншими словами, переклад завжди веде до (1) втрати частини інформації, (2) збільшення інформації та / або (3) непрямого подання інформації або навіть до її спотворення.

Деякі положення концепції Ю. Найди суголосні із сучасною теорією фреймів, хоча він не користується термінами когнітології. Так, учений вважає, що будь-яке джерело інформації і будь-який рецептор інформації є суто індивідуальними. Це визначається життєвим досвідом особистості. Тому розуміння певного повідомлення буде різним. Якщо уявити механізм кодування / декодування кожної людини у вигляді мовної решітки, заснованої на попередньому мовному досвіді, то доведеться визнати, що кожна така решітка є різною хоча б деякою мірою. Однак це не робить комунікацію неможливою. Просто в розумінні одного і того ж повідомлення різними людьми немає еквівалентності. У комунікативному процесі як джерело інформації, так і рецептор зазвичай прагнуть до того, щоб їх «решітки» збіглися, інакше спілкування не буде ефективним. Таким чином, спілкування виступає двостороннім процесом, навіть у тому випадку, якщо говорить лише один з учасників.

Що стосується міжмовного спілкування, в тому числі перекладу, то останній полягає у створенні повідомлення мовою перекладу, максимально близького за змістом і стилем до повідомлення вихідної мови. Еквівалент повідомлення на мові перекладу не повинен бути «чужорідним» ні за змістом, ні за формою (за винятком, звичайно, таких неминучих випадків, як передача власних назв).

Далі Ю. Найда наводить способи перекладу деяких іншопольтурних ознак, що, на нашу думку, далеко не вичерпує всього різноманіття культурної специфіки:

1. Відсутність терміна в мові реципієнта. При цьому в перекладі використовується референт, що виконує еквівалентну функцію. Наприклад, у деяких мовах відсутнє слово «сніг», оскільки ця ознака не знайома деяким культурам. Еквівалентом ознаки «білий як сніг» в таких випадках є «білий як п'р'я чаплі». З іншого боку, якщо в тій чи тій культурі «білий як п'р'я чаплі» не є регулярним виразом значення «дуже білий», то більш точним варіантом перекладу служить ознака «дуже-дуже білий».

2. Існування референта в мові реципієнта, але з функцією, відмінною від його функції у вихідній мові. Це означає, що, наприклад, ознака «серце» (як квазіорган, як орган-інструмент любові), який використовується в грецькому оригіналі, може бути переданий ознакою «горло» на одній з мов острівної частини Тихого океану, ознакою «живіт» на одній із мов Гватемали, ознакою «печінка» на одній з мов Африки, де зазначені частини тіла осмислюються в якості органа-інструмента любові [16, с. 26–44].

3. Відсутність референта, що виконує в мові реципієнта функцію, аналогічну з функцією референта у вихідній мові. У такому випадку перекладач змушений запозичувати іншомовні слова або використовувати описовий метод. Наприклад, він може запозичувати назви дорогоцінних каменів, назви народностей [16, р. 44–45].

Ю. Найда сформулював загальні принципи, які використовуються в перекладі при відтворенні іншокультурних явищ. Хоча в наш час загальною стратегією щодо іншокультурних явищ служить стратегія перенесення іншокультурного явища, при перекладі можуть спостерігатися опущення культурних явищ (як у випадку з ознакою «білий як сніг», замість якої може вживатися ознака «дуже-дуже білий»). Другий принцип Ю. Найди може бути визначений, як заміна культурної ознаки вихідної культури культурною ознакою цільової культури. Третій принцип може бути названий як «перенесення ознаки», коли можливе пояснення перенесеної ознаки, наприклад, «коштовний камінь, який називається аметист» [16, с. 45].

Дійсно, якщо в одній мові відсутні які-небудь значимі одиниці внаслідок відсутності реальних ознак, то ці ознаки можуть бути передані засобами іншої мови або за допомогою слів-запозичень, кальок, неологізмів, або описово. Такі перетворення необхідні, оскільки дозволяють досягти того, що Ю. Найда називає «динамічною еквівалентністю», для досягнення якої перекладач повинен орієнтуватися не на формальні особливості оригіналу, а на реакцію реципієнта перекладу, домагаючись максимальної зрозумілості і природності перекладу, дотримання всіх норм мови, на якій здійснюється переклад [4; 14].

Однак деякі положення концепції Ю. Найди можуть викликати заперечення. У своїх роботах, особливо раннього періоду [13], розглядаючи проблеми перекладу, пов'язані з відмінностями в культурі і з відмінностями в уявленнях про навколишній світ, він фактично визнає непроникність культур. Справедливо вказуючи, що практично все, що сказано однією мовою, може бути сказано іншою [15, с. 4], Ю. Найда і Ч. Табор несподівано говорять про те, що є терміни, відповідники яким неможливо дібрати в іншій мові. До таких термінів вони відносять, наприклад, др.-євр. *hesed*, що означає цілу соціальну структуру взаємної вірності та підтримки між главою племені і його прихильниками. Переклад терміна *hesed* англійською мовою як *loving-kindness* зовсім не виражає значення *hesed*. Так само і др.-грецьк. термін *logos*, відповідності якому в англійській мові немає. Це не може бути *word* («слово»), оскільки *word* не передає всього багатства значення терміна *logos* [15, с. 6].

Говорячи про неможливість однозначних відповідників, автори фактично визнають непроникність культур у деяких аспектах, яка тим більша, чим віддаленіші культури. Такі культури характеризуються, зокрема, різним світоглядом [15, с. 6], що веде до відособленості кожної з цих культур. Тут важливе поняття еквівалентної реакції на повідомлення, запропоноване Ю. Найдою. Він вважає, що деякі культури настільки різні, наприклад, англійська і західно-африканська, що переклад деяких повідомлень із мови однієї з цих культур мовою іншої практично не можливий, оскільки перекладене повідомлення не викликає у реципієнта перекладу реакції, еквівалентної реакції реципієнта вихідного повідомлення (який є представником вихідної культури).

На наш погляд, специфічні культуральні фактори принципово можуть бути передані в термінах іншої культури. Тут можна навести добре відомі приклади, що ілюструють можливість такої передачі: *lunch* – «другий сніданок», *five-o'clock* – «п'ятигодинний чай», *public school* – «закрита приватна школа». Хоча терміни вихідної культури значно ширші за значенням, основні ознаки представлені в перекладі.

Незважаючи на некоректність деяких положень концепції Ю. Найди, в цілому вона має велике значення для теорії і практики перекладу. Так, важлива його характеристика перекладу залежно від ставлення перекладача до мов, з якими він працює. Тобто вибір способу передачі культуральних чинників залежить не тільки від об'єктивних, але і від ряду суб'єктивних причин.

Як указує Ю. Найда, мають місце такі випадки, коли перекладач відчуває почуття надмірної пошани до вихідної мови (особливо якщо ця мова розглядається як мова священних писань), що змушує його строго дотримуватися формальних відповідностей у перекладі. З іншого боку, перекладачі можуть виявляти схильність до екзотичного. Будучи враженими відмінностями вихідної і цільової мови, особливо якщо ці відмінності відображають зовсім інше світобачення, перекладачі прагнуть використовувати значно менше формальних відповідників, ніж варто було б.

Національні перекладачі, тобто ті, які перекладають рідною мовою, зазвичай схиляються до вихідної мови, якою вони оволоділи. Перекладачі-іноземці, тобто ті, які перекладають нерідною мовою, схиляються до мови-рецептора [17, с. 97].

Існує також і такий погляд, відповідно до якого представники деяких культур виявляють щось на зразок комплексу неповноцінності щодо своєї культури і благоговіють перед усім іншопольтурним [6, с. 128]. У таких випадках переклад також супроводжується перенесенням іншопольтурних явищ у текст мови перекладу.

Сучасна теорія перекладу, як уже зазначалося, підкреслює необхідність збереження національної специфіки оригіналу. Разом з тим, на думку І. Лівого, в перекладі є сенс зберігати лише ті елементи специфіки, які реципієнт перекладу може відчутти як характерні для «чужоземного середовища», тобто тільки ті, які можуть бути сприйняті як носії національної специфіки [7, с. 130].

ВИСНОВКИ

Жодна культура не є ізольованою. Дві важливі особливості характеризують кожен культуру – це окремість і взаємопроникність. Перша з цих характеристик забезпечує унікальність і своєрідність кожної етнічної культури, тоді як остання сприяє взаємодії і взаємобогаченню культур за рахунок проникнення ознак однієї культури в іншу (інші). Наявні концепції (зокрема гіпотеза лінгвістичної відносності) односторонньо трактують своєрідність культур і визнають ізольованість культур. Однак такі висновки вимагають коректування, оскільки в реальності культури взаємопроникні і взаємодоповнювані.

Велике значення для взаємопроникнення культур має міжмовна, особливо перекладацька, діяльність. Переклад допомагає здійснювати процес знайомства з чужою культурою. Можна сказати, що він займає проміжне положення між мовою і культурою, виконуючи посередницькі функції між цими двома сутностями. Перекладацькі проблеми, пов'язані з наявними культуральними артефактами, переборні в процесі міжмовної комунікації як за посередництвом прирівнювання структур вихідної і цільової мов, так і за допомогою різних способів передачі артефактів чужої культури. Перспективою вважаємо детальне вивчення особливостей відтворення культуральних особливостей вихідної мови цільовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О. В. Проблемы экспрессивного синтаксиса / О. В. Александрова. – М. : Высшая школа, 1984. – 211 с.
2. Гончарова Е. А. К вопросу об изучении категории "автор" через проблемы интертекстуальности / Е. А. Гончарова // Интертекстуальные связи в художественном тексте : Межвуз. сб. науч. тр. – СПб : Образование, 1993. – С. 20–28.
3. Елигулашвили Э. М. К проблеме генезиса культуры / Э. М. Елигулашвили // Язык и культура : Тезисы Третьей междунар. конф. – К., 1994. – С. 70–72.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода : Лингвистические аспекты / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
5. Комиссаров В. Н. Когнитивные аспекты перевода / В. Н. Комиссаров // Перевод и лингвистика текста. – М. : ВЦП, 1994. – С. 7–22.
6. Кон И. С. К проблеме национального характера / И. С. Кон // История и психология. – М. : Наука, 1971. – С. 122–158.
7. Левый И. Искусство перевода / И. Левый. – М. : Прогресс, 1974. – 397 с.
8. Лотман Ю. М. Культура и взрыв / Ю. М. Лотман. – М. : Прогресс, 1992. – 272 с.
9. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи: Подготовка переводчиков / И. И. Халеева. – М. : Высшая школа, 1989. – 240 с.
10. Чернов Г. В. Функциональная система синхронного перевода как вида коммуникативно-речевой деятельности / Г. В. Чернов // Методы сопоставительного изучения языков. – М. : Наука, 1988. – С. 66–70.
11. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things : What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff. – Chicago – London : Univ. of Chicago Press, 1987. – 614 p.

12. Nedergaard-Larsen B. Culture-Bound Problems in Subtitling / B. Nedergaard-Larsen // Perspectives : Studies In Translatology. – Copenhagen : Museum Tusculanum Press, Univ. of Copenhagen, 1993. – No. 2. – P. 207–241.
13. Nida E. A. Linguistics and Ethnology in Translation Problems / E. A. Nida // Word. – 1945. – No. 1. – P. 194–208.
14. Nida E. Toward a Science of Translating / E. Nida. – Leiden : Brill, 1964. – 258 p.
15. Nida E.A. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, Ch. R. Tabor. – Leiden : Brill, 1969. – 220 p.
16. Nida E. A. Principles of Translation as Exemplified by Bible Translating / E. A. Nida // Language Structure and Translation. – Stanford, Calif. : Stanford Univ. Press, 1975. – P. 158–269.
17. Nida E. A. Science of Translation / E. A. Nida // Language Structure and Translation. – Stanford, Calif. : Stanford Univ. Press, 1975. – P. 79–101.
18. Nord Ch. Text Analysis in Translator Training / Ch. Nord // Teaching Translation and Interpreting : Training, Talent and Experience. – Amsterdam – Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 1992. – P. 39–48.
19. Nord Ch. It's Tea-Time in Wonderland : "Culture-Markers" In Fictional Texts / Ch. Nord // Intercultural Communication. – Frankfurt – New York – Bern – Paris : Peter Lang, 1994. – P. 523–538.
20. Papegaaij B. Text Coherence in Translation / B. Papegaaij, K. Schubert. – Dordrecht-Providence : Foris Publications, 1988. – 211 p.
21. Snell-Hornby M. Translation as a Cross-Cultural Event / M. Snell-Hornby // Translation Across Cultures. – New Delhi : Bahri Publications, 1987. – P. 91–105.